

Da Gyldendal filmede

eller

Dania Biofilm Kompagni's historie

★

AF MARGUERITE ENGBERG

Det begyndte så lyst og endte så sørgeligt. Sådan gik det alle de filmselskaber, der opstod i forårsmånederne 1913 her i landet. Det var Ole Olsens fantastiske succes, der lokkede en mængde mennesker til at kaste sig ud i filmproduktion. Siden 1911, da „Nordisk Films Kompagni“ omdannedes til et aktieselskab med Ole Olsen som generaldirektør, var aktierne stegt uafbrudt, foruden at man to gange havde udbetalt en dividende på 100 procent. I 1913 steg aktierne yderligere en tak og noteredes helt op i 375.

Det måtte give en del spilleglade mennesker lyst til også selv at forsøge sig med det store

filmeventyr. Ole Olsen lod jo til at have fundet en udtømmelig guldmine. Man overså rask væk, at „Nordisk Films Kompagni“s succes dels var baseret på stor teknisk og kunstnerisk kunnen og dels på en vidt forgrenet salgsorganisation her og i udlandet.

„Aktieselskabet Dania Biofilm Kompagni“ var et af de mange selskaber, der opstod i 1913. Det levede lidt længere end de andre samtidigt opståede selskaber, – størsteparten gik fallit inden årets udgang – men dets skæbne blev alligevel krank.

Om dette selskab står der i „Kosmorama“ nr. 50, at alle dets film tilsyneladende er gået til grunde, og at man ikke ved ret meget om dets historie. Det er nu en lidt for beskeden udtalelse, idet Filmmuseet selv ejer to hele Dania Biofilm („To Mennesker“ fra 1914 og „Hjertevirtuosen“ fra 1916) og et brudstykke („Leila“ fra 1913). Af kildemateriale om filmselskabet findes en beretning om selskabets økonomiske status i 1915, skrevet af to revisorer på opfordring af selskabets bestyrelse. Denne beretning giver mange nyttige oplysninger og danner et væsentligt grundlag for denne artikel.

Den 2. marts 1913 stiftedes et aktieselskab med navnet „Dansk Film Kompagni“ med for-

Bjørn Bjørnson, Adam Poulsen og Bodil Ipsen i „Scenens Børn“, som Bjørnson iscenesatte i 1913.

retningsmanden *Albinus Larsen* som administrerende direktør. Bestyrelsen, der bestod af fire medlemmer, fremlagde ved den lejlighed en kalkulation over de omkostninger, en filmproduktion ville medføre, og det overskud, man kunne vente sig. Ifølge denne kalkulation ville et selskab med en kapital på 150.000 kr. årligt kunne producere 12 spillefilm af en gennemsnitslængde på 800–900 m (en normal længde på det tidspunkt), og overskuddet skulle blive 74.000 kr. årligt. Denne kalkulation blev gået grundigt efter, man fandt ingen fejl ved den, og det blev bestemt at starte et aktieselskab med en kapital ikke på 150.000 kr., men på 250.000 kr. – for at være på den sikre side. Det gik let med aktietegningen – lidt over 50 procents udbytte lød jo lovende.

Inden selskabet blev indregistreret, forandrede det på to punkter. Det blev døbt om til „Aktieselskabet Dania Biofilm Kompagni“. Æn-

dringen skyldtes uden tvivl ønsket om at undgå navnelighed med andre filmselskaber som „A/S Dansk Film“ og „Dansk Filmfabrik“. Den anden ændring, som var af betydelig større vigtighed, bestod i, at Gyldendal blev parthaver i aktieselskabet. Det gyldendalske forlag havde egentlig påtænkt selv at starte et litterært filmselskab, men slog sig i stedet for sammen med „Dania“. Bestyrelsen blev derpå udvidet til at bestå af 5 medlemmer, aktiekapitalen blev fordoblet til 500.000 kr., og forlaget krævede 2 pladser, som det besatte med kontorchef *Paulli* og med forfatteren, forlagsdirektør *Peter Nansen*. Derimod havde *Frederik Hegel* ikke på noget tidspunkt plads i bestyrelsen, hvad *Ebbe Neergaard* mente, at han muligvis havde (jfr. „Historien om Dansk Film“ p. 69). Foruden at være bestyrelsesmedlem blev Peter Nansen også ansat som litterær konsulent ved filmselskabet med en årlig gage på 2400 kr.

Poul Reumert i en uidentificeret „Dania“-film, måske „Et Expres Giftermaal“, der havde premiere i 1917.

Den 16. april blev „A/S Dania Biofilm Kompagni“ indregistreret, og så gik det løs. Man lejede omgående et atelier på Hellerupvej 72. Det var oprindeligt et drivhus, der havde tilhørt blomsterforretningen Dina Schultz. Desuden fik selskabet kontor på Købmagergade 18 og fabrik til fremstilling af film på Vester Fælledvej 58. Selskabets administrerende direktør, Albinus Larsen, fik sin broder *Alex Larsen* udnævnt til kunstnerisk leder af afdelingen på Hellerupvej. Alex Larsen havde ganske vist aldrig før givet sig af med at optage film, men i sin egenskab af tidligere biografejer blev han betragtet som fagmand. Alex Larsen skyndte sig at engagere et stort antal kunstnere til selskabet. Alt for mange – skulle det senere vise sig, i forhold til „Dania“s kapacitet. Som faste instruktører ansattes *Martinius Nielsen*, *Poul Grengaard* og *Bjørn Bjørnson*. Og som skuespillere bl. a. *Bodil Ipsen*, der fik sin filmdebut her,

Nathalie Krause, *Benjamin Christensen*, *Poul Reumert*, *August Liebmann*, *Henrik* og *Peter Malberg*. Alex Larsen var fuld af kampmod, da han startede, og mente, at han med sine filmstjerner og sine manuskriptforfattere snart skulle slå de andre danske selskaber ud. I et interview i „Riget“ den 8. maj 1913 siger han for eksempel om den svenske skuespillerinde *Märta Halldén*, som han lige havde engageret: „Hun ser storartet ud, har en pragtfuld Plastik og en sjælelig Fremstilling fuldt ud paa Højde med *Asta Nielsen*. Hun er slank, billedskøn ... selveste Fru Anna Norrie har staaet her i min Stue og sagt god for hende. I Sverige regnes Fru Halldén for den første af alle i Filmens Kunst“. Dette var nu en noget overdreven udtalelse, for Märta Halldén havde på det tidspunkt kun medvirket i en enkelt film i Sverige og var aldeles ikke „stjerne“ i svensk film – og *Asta Nielsen* kom hun som bekendt heller aldrig til at slå ud.

I samme interview giver han en hård bedømmelse af *Urban Gads* arbejder og lover manuskripter af en ganske anderledes lodighed. Han siger:

„De fleste sagkyndige er jo for længst enige om, at f. Eks. Hr. Urban Gads Film-Produkter nærmest røber et vist gennem stor Erfaring oparbejdet teknisk Talent, medens de fleste af hans Dramaer ganske mangler den psykologiske Dybde, der gør, at en Film kan gribe Tilskuerne som levende Menneskeskildring. Forøvrigt vilde Urban Gad uden Asta Nielsen næppe have nået sin nuværende Position. Hvad „Dania“ angaar, vil et Par kendte Forfatter-Navne maaske bedst kunne antyde den Vej, Selskabet vil slaa ind paa. Der er f. Eks. Folk som Knut Hamsun, Andersen Nexø, Aage Barfoed m. fl.“

Knut Hamsun og *Andersen Nexø* blev nu aldrig filmatiseret af „Dania“, og *Aage Barfoed* såvidt vides heller ikke.

Det første arbejde, man gik i gang med, var en filmatisering af *H. C. Andersens* „Lille Claus og Store Claus“. Filmen var iscenesat af *Elith Reumert*, der nok var en stor *H. C. Andersen*-kender, men aldrig havde arbejdet med film før. *Peter Nansen* havde bearbejdet eventyret for film. I hovedrollerne sås *Benjamin Christensen* (Store Claus) og *Henrik Malberg* (Lille Claus), og desuden medvirkede bl. a. *Storm Petersen*, *Peter Malberg* og *Victor Neumann*. Af andre film fra 1913 bør nævnes „Scenens Børn“, bemærkelsesværdig fordi *Bodil Ipsen* havde sin filmdebut i den. Denne film var ligesom „Syndens Barn“ (også fra 1913) iscenesat af *Bjørn Bjørnson*.

Man nåede at indspille 28 film inden årets udgang. Men af disse var kun 7 over 800 meters længde. Resten var små reportagefilm eller korte farcer. Hvordan var nu denne produktion? Levede den op til de store ord, *Alex Larsen* havde udtalt? Af „Dania“'s produktion fra selskabets første år er der kun bevaret et kort brudstykke af filmen „Lejla“. Filmen er et melodrama af den banaleste art og handler om en ung løjtnant af pæn familie, der forelsker sig i en pige under sin stand – en skolerytterske i en cirkus. Manuskriptet var skrevet af *Palle Rosenkrantz*, men trods *Alex Larsens* forsikringer om, at „Dania“ ville præstere lodige filmmanuskripter, kan man just ikke påstå, at „Lejla“ er et eksempel herpå. Hvem filmens instruktør var, vides ikke. Hovedrollerne spillede af *Nathalie Krau-*

se, Arne Weel og *Peter Malberg*. Men hverken instruktøren eller de medspillende ydede noget bemærkelsesværdigt. Tværtimod virker instruktionen stiv og livløs, og filmen kunne på ingen måde måle sig med en gennemsnitsfilm fra „Nordisk Films Kompagni“ fra 1913.

Selv om dette brudstykke fra „Lejla“ er alt, hvad der er bevaret af „Dania“'s produktion fra 1913, kan man takket være revisorberetningen fra 1915 få et ganske godt indtryk af produktionens kvalitet. For i denne beretning er trykt udtalelser om filmene, tilsendt selskabet fra dets udenlandske agenter. Det er hårde ord, der falder. For eks. siger den tyske agent om *Bjørn Bjørnsons* to film: „Bjørnsons Film ... som frembyder et stort Antal tekniske og fotografiske Fejl“, og fra *Wien* lyder det: „Nordisk Films Kompagnis Kvalitet kan der ikke paa langt nær være Tale om“, og senere i samme brev hedder det: „Hvis De ikke straks anskaffer Dem førsteklassens, praktisk skolede og uddannede Kræfter, saa kan jeg allerede nu forudsige Dem det værste“. Og fra *Kristiania* lyder det om „Syndens Barn“: „Alt tyder paa, at det er fuldstændig Nybegyndelsesarbejde“. Fra *Amerika* skriver man om „Lille Claus og Store Claus“: „H. C. Andersen-Filmen er den værste af alle“.

Da disse og lignende udtalelser blev forelagt på et bestyrelsesmøde, påstod *Albinus Larsen*, at der også fandtes rosende udtalelser. Men de blev aldrig forelagt, og selskabets regnskab fra slutningen af 1913 viste da også, at filmene var blevet solgt i meget færre eksemplarer end beregnet. I det hele taget var det et sørgeligt regnskab, aktionærerne fik ved udgangen af 1913. Det blev ikke 50 procents overskud. Ikke en øre blev udbetalt til aktionærerne. For kalkulationen havde på ingen måde holdt stik. Produktionsomkostningerne var blevet meget større end anslået, ja i et tilfælde som „Scenens Børn“ hele 100 procent dyrere. Desuden havde selskabet haft altfor mange ekstraordinære udgifter til særlig indkaldte instruktører og til særlig tilkaldte skuespillere. Og manuskripter var indkøbt i dyre domme, i flere tilfælde manuskripter, som aldrig blev anvendt. Blandt uanvendte manuskripter kan nævnes „Gösta Berlings Saga“, som „Dania“ købte filmrettighederne til. Som det ti år senere skulle vise sig, kunne svenskerne lave en betydelig film over denne ro-

man, men der var næppe kommet noget godt ud af det i „Dania“s hænder.

Når det gik så dårligt, som det gjorde, skyldtes det ikke først og fremmest, som selskabet gerne selv ville tro, at afsætningsmulighederne i løbet af året var blevet vanskeliggjorte på grund af de mange nye filmselskaber. Nej, grunden til fiaskoen var, at selskabet hverken forretningsmæssigt eller kunstnerisk var ledet af de rigtige folk. Hvorfor ansatte man ikke en eneste erfaren filminstruktør? Hverken Bjørnson, Martinus Nielsen eller Poul Gregaard kendte meget til film. At skuespillerne var utilfredse med arbejdsforholdene kom til udtryk i sommeren 1914 i et brev sendt til „Dania“s bestyrelse og underskrevet af flere af de ansatte skuespillere, bl. a. af Poul Reumert og Nathalie Krause. I dette brev stod der bl. a. følgende: „Vi udtaler som vor Overbevisning, at den nuværende administrerende Direktør har lagt en sjælden Mangel paa Forstaaelse – saavel af den Kunst, det er Selskabets Kald at fremstille, som af de Men-

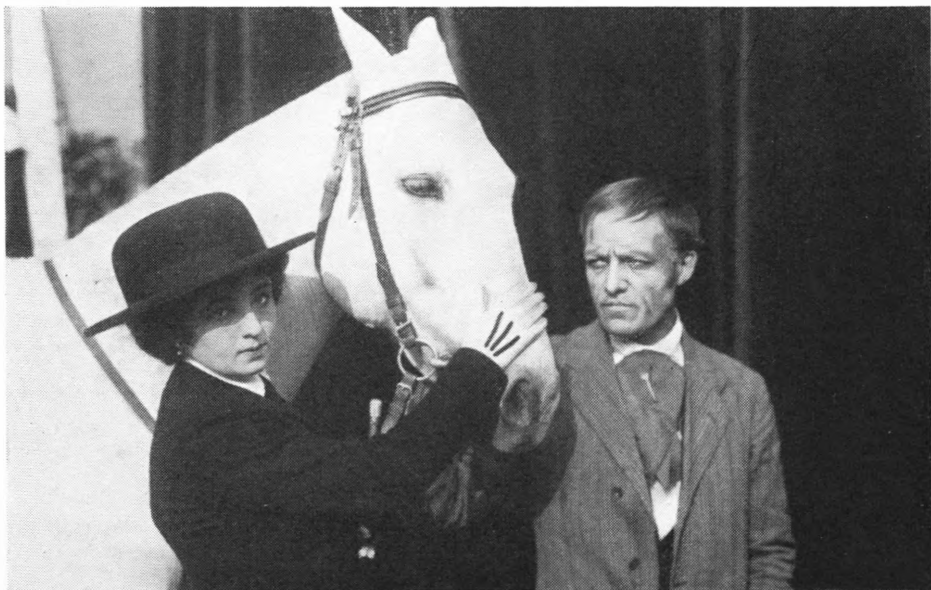
nesker, der er satte til at udføre den – for Dagen, og herved har skabt en Utilfredshed hos hele Personalet, saa almindelig, som ingen af os mindes at have truffet ved noget Teater eller Film-Selskab, hvorved vi hidtil har arbejdet“. Nu ved man ganske vist, at bølgerne let kan gå højt, hvis der som ofte ved filmproduktion er stort pres på arbejdet, men brevet tilkendegiver i hvert fald en mistillid til ledelsens evner.

Ovenpå det dårlige regnskabsår 1913 forsøgte man at skære udgifterne ned, idet man dog samtidig fortsatte produktionen af film. Man optog i 1914 ialt 12 film, af hvilke de 7 var på mere end 800 m. Det var ikke betydelige kunstværker, der blev produceret i 1914, men for kuriositetens skyld bør bemærkes, at Poul Reumert medvirkede i adskillige spion- og forbryderfilm som „Juveltyven paa Eventyr“ og „Dr. Mors“.

For at forbedre selskabets økonomiske forhold afsluttedes i 1914 en overenskomst med et tysk filmselskab „Litteraria“. Dette, der var et

Aoye Willumsen og Viking Ringheim i en dristig scene fra „Frøken Lilli“ (1914).

Nathalie Krause som kunstryttersken og Peter Malberg som hendes ridelærer og tilbeder i *Palle Rosenkrantz' „Lejla“* fra 1913.

datterselskab af det franske „Pathé Frères“, lovede på visse betingelser at overtage kopier af „Dania“s film til videresalg i Tyskland. Men ved krigsudbruddet i 1914 gik „Litteraria“ fal- lit, og „Dania“ tabte en del penge.

Regnskabet for 1914 så endnu sørgeligere ud end det forrige års regnskab. Den 2. februar 1915 blev det forelagt bestyrelsen. Halvdelen af aktiekapitalen, d. v. s. 250.000 kr. måtte af- skrives som tab! Nu havde „Gyldendal“ fået nok. Inden månedens udgang trådte de to besty- relsesmedlemmer fra forlaget, Paulli og Peter Nansen, ud af bestyrelsen.

Kunne det overhovedet forsvares at fortsætte filmselskabet under disse forhold? For at få svar på dette spørgsmål bestemte man sig til at lade to revisorer undersøge selskabets regnskaber. Resultatet af disse revisorers arbejde er den tid- ligere nævnte beretning, der blev udsendt i juli 1915.

Efter at have karakteriseret selskabets hid- tidige virksomhed som et delvis famlende forsøg på at fremstille og forhandle film, sluttede re- visorerne med at sige, at skulle selskabet fortsæt-

te, måtte den første betingelse være, at man an- satte fagfolk, der fuldtud beherskede de op- gaver, som selskabets drift krævede, d. v. s. som kunne fremstille sælgelige film. Trods disse li- det opmuntrende ord bestemte bestyrelsen sig til at fortsætte uden at rette sig synderligt efter revisorernes råd. Filmproduktionen fortsatte i den samme skure. Man forsøgte sig med en film med *Carl Alstrup* i hovedrollen, „Hjertevirtuo- sen“ (fra 1916). Men den blev ikke videre vel- lykket og derfor ikke nogen stor succes. Bedre gik det ikke, da den kendte svenske skuespil- lerinde *Hilda Borgström* i 1917 engageredes til at optræde i et par film. Hun havde fået sit gennembrud i *Victor Sjöströms* film „Ingeborg Holm“ fra 1913, men på „Dania“ trivedes hun ikke. Trods en ret pæn anmeldelse i den køben- havnske dagspresse gik „Søster Karin“, den ene af de film, hun medvirkede i, kun i tre dage på premierebiografen.

Endelig i 1918 var det slut. Den 3. maj 1918 indkaldtes til en ekstraordinær generalforsam- ling, og på denne vedtog man at likvidere „Ak- tieselskabet Dania Biofilm Kompagni“.